

Людина-всесвіт

Нещодавно у Львівському національному медичному університеті (ЛНМУ) ім. Данила Галицького відбулося урочисте засідання вченої ради фармацевтичного факультету з нагоди сотої річниці від дня народження Миколи Туркевича — видатного українського вченого в галузі хімії та фармації, д-ра техн. і фарм. наук, професора, заслуженого винахідника України, який присвятив своє життя становленню та розвитку фармацевтичної освіти й науки. Про життєвий і науковий шлях геніального вченого, який упровадив 4 оригінальні лікарські засоби (ЛЗ), підготував 19 докторів і понад 75 кандидатів наук, знав 15 іноземних мов, грав на 10 музичних інструментах і виступав в оркестрі Львівської опери, розповіли декан фармацевтичного факультету Роман Лесик, учні Миколи Туркевича — ректор ЛНМУ ім. Данила Галицького Борис Зіменковський, професори Олена Владзімірська, Тимофій Калинюк, Борис Парновський

Микола Туркевич народився 18 жовтня 1912 р. у селі Пониква Львівської області в сім'ї священика. Після навчання в державній гімназії в місті Броди вступив до Львівського політехнічного інституту на хімічний факультет, який закінчив у 1935 р. із відзнакою, одержавши диплом інженера-хіміка. Із 1935 по 1937 р. працював асистентом на кафедрі технології нафти рідного інституту, а з 1937 по 1939 р. — ад'юнктом і керівником лабораторії при цій же кафедрі.

Свою наукову діяльність Микола Туркевич розпочав наприкінці 40-х років. Уже в 1939 р. 27-річний науковець, який проводив дослідження в галузі поверхнево-активних сполук, здобув вчений ступінь доктора технічних наук. Після цього був призначений професором хімії Державного університету ім. Івана Франка, потім працював завідувачем лабораторії казеїнового волокна у місті Лодзі (Польща), згодом — викладачем Львівських технічних курсів. Із 1945 р. М. Туркевич працював у Львівському медичному інституті: завідувачем кафедр загальної та неорганічної хімії, фармацевтичної хімії, професором, а після виходу на пенсію — науковим консультантом.

На кафедрі фармацевтичної хімії, успішно поєднуючи викладацьку роботу з науковими дослідженнями, М. Туркевич виконав ще одну докторську дисертацію на тему «Органічні комплексні сполуки бісмуту», яку успішно захистив на здобуття вченого ступеня доктора фармацевтичних наук у 1954 р.

Зі школи М. Туркевича вийшли такі професори і доктори наук, як В. Крамаренко, Б. Зіменковський, О. Владзімірська, М. Яворський, Л. Ладна, Р. Пінячко, А. Минка (Львів), І. Дешешко, В. Чорнобай (Харків), І. Мазур, В. Петренко, В. Буряк (Запоріжжя), О. Цуркан (Рязань), О. Квач (Курськ), В. Введенський (Гродно), Х. Салама (Єгипет), Г. Вадут (Афганістан)

Професор Туркевич створив наукову школу з хімії тіа-золідинів і 1,3-тіазанів, з якої вийшло 19 докторів і понад 75 кандидатів наук.

Під керівництвом Миколи Михайловича було опрацьовано методики синтезу 48 нових хімічних реагентів, запропоновано індикаторний холінестеразний папір, оригінальний спосіб одержання цвіттер-іонних сполук. Професор став ініціатором і фундатором науково-дослідної діяльності на фармацевтичних факультетах Львівського, Запорізького, Рязанського й Каунаського медичних інститутів та інших ВНЗ колишнього СРСР.

М. Туркевич — автор майже 500 друкованих праць у галузі хімії біологічно активних сполук і ЛЗ, серед яких — 5 монографій і 2 підручники з фармацевтичної хімії. Він одержав близько 60 авторських свідоцтв і 11 іноземних патентів. М. Туркевич був видатним вченим європейського рівня. Незважаючи на те, що його

немає серед нас уже більше ніж 20 років, він дотепер входить до ТОП-5 найбільш продуктивних науковців ЛНМУ за даними авторитетної наукометричної бази SCOPUS, в якій зафіксовано 94 роботи професора. Крім того, М. Туркевич є співавтором першої статті львівських науковців-фармацевтів, зареєстрованої у SCOPUS, — «Дослідження електронних спектрів вбирання та антиреодної активності похідних 1,3-тіазану».

Професор М. Туркевич був видатним спеціалістом у галузі синтезу нових ЛЗ, 4 з яких упроваджено в медичну практику: протисифілітичний засіб пентабісмор — водорозчинна комплексна сполука бісмуту; димексид — пенетруючий, протизапальний і протимікробний засіб; діаміфен — оригінальний тромболітик для лікування захворювань нижніх кінцівок і трихлоретилен для наркозу, який має важливу перевагу — не горить і не спричиняє вибухів. На ці ЛЗ були одержані авторські свідоцтва, і за них видатний вчений отримав премії союзного Міністерства охорони здоров'я.

Як талановитий науковий керівник М. Туркевич умів чітко формулювати завдання і забезпечувати його оптимальне вирішення. Про це свідчать результати наукознавчого аналізу авторефератів, створених під його керівництвом.

Так, кандидатські дисертації виконувалися переважно в п'яти напрямках: синтез БАР, фармацевтичний аналіз, фармакогностичні дослідження, технологія лікарських форм і фармакологія. Середній обсяг дисертаційних робіт становив 162,6 сторінки, середня кількість бібліографії — 180,5 джерел. За результатами робіт у середньому опубліковано 5,3 друкованих праць (це відповідає навіть теперішнім вимогам ВАКу).

І що важливо, від часу публікації аспіранта чи здобувача до виходу дисертації проходило 3,6 року, а в улюбленому напрямку професора — синтез БАР — усього 2,5 роки. І це за відсутності інтернету, комп'ютерів, сучасних ІТ-технологій тощо!

Наукові здобутки професора Миколи Туркевича стали основою сучасної школи хімії біологічно активних сполук як потенційних ЛЗ, що успішно розвивається під керівництвом його учня — академіка Бориса Зіменковського. Академіком Б. Зіменковським і вже його

учнями, окрім традиційних синтетичних підходів, освоєно інноваційні методи проектування хімічної структури нових «лікоподібних» молекул, серед яких — комп'ютерне моделювання та раціональні підходи до аналізу взаємозв'язку «структура — дія» (QSAR-аналіз, молекулярний докінг, віртуальний скринінг). Успішна реалізація сучасної триади наукових досліджень у фармацевтичній хімії «розрахунки in silico — органічний синтез і фармакологічний скринінг — *de novo design*» дозволила науковцям кафедри виявити нову групу протиракових агентів, а також теоретично змоделювати й одержати серію сполук із перспективною протитуберкульозною дією. Загалом за останні роки учні школи академіка Б. Зіменковського синтезували понад 5000 оригінальних гетероциклічних похідних, серед яких — сполуки із протираковою, антимікробною, фунгістатичною, протизапальною, антиконвульсантною, протівірусною, протитуберкульозною, антиоксидантною та протигіпоксичною активностями.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ПОЄДНАННІ З УНІКАЛЬНОЮ НАУКОВОЮ ІНТУЇЦІЄЮ І ШИРОТОЮ ПОГЛЯДІВ ДОЗВОЛИВ ПРОФЕСОРУ ТУРКЕВИЧУ ПІДГОТУВАТИ ПОНАД 19 ДОКТОРІВ ТА 75 КАНДИДАТІВ НАУК

Борис Зіменковський

Роман Лесик

Багатогранною була і громадська діяльність М. Туркевича. Він був головою проблемної комісії «Фармакологія» Львівського медичного інституту, головою секції хіміків Львівського будинку вчених, головою секції органічної хімії хімічного товариства імені Д. Менделєєва, членом правління Наукового товариства фармацевтів Львівської області, постійним членом редколегії «Фармацевтичного журналу», членом біологічної секції Всесоюзної проблеми зі сполук сірки та сульфідних нафт при АН Латвії.

Професор Микола Туркевич — значна постать в історії Львівського національного медичного університету, великий учений, педагог і організатор, непересічна особистість і чудова людина, пам'ять про яку назавжди збережеться в серцях його учнів і послідовників.

Завершуючи свій виступ, професор Роман Лесик зазначив, що наш час є дуже швидким і багатовекторним. І часто завдяки телебаченню, інтернету, журналам і газетам ми обираємо собі не тих героїв і моральних авторитетів. Нерідко ними стають цинічні скоробагатки чи гламурні зірки, а дійсно достойні, високоморальні особистості, які присвятили своє життя служінню людству, залишаються на узбіччі наших уявлень і думок. Тому нині, як ніколи, актуальним є вислів відомого бібліографа й журналіста Уолтера Айзексона: «Я маю надію, що одного дня героями знову вважатимуть науковців, а не людей на кшталт Періс Хілтон». Ці слова цілком можуть стосуватися і професора Туркевича.

Підготувала Лариса Дедишина